

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 และความสัมพันธ์ทุนทางสังคมกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 3 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. บริบทของหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด
2. ทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด
3. ความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

บริบทของหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

การศึกษางานวิจัยเรื่อง ทุนทางสังคมในการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นรูปธรรมเชิงประจักษ์ ในบริบทของหมู่บ้านหนองยางด้านต่าง ๆ ควรจะได้ทำความเข้าใจถึงโครงสร้างพื้นฐานชุมชนที่อยู่อาศัย อาทิ บริบททางเศรษฐกิจ บริบททางการเมือง และบริบททางสังคม ตลอดจนโครงสร้างทางความสัมพันธ์ภายในชุมชนและแนวทางการพัฒนาของเทศบาลตำบลซำราก ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีผลต่อบริบทของหมู่บ้านหนองยางต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นการศึกษาให้เห็นถึงวิวัฒนาการรากฐานทางความเชื่อ เอกลักษณะที่มีความโดดเด่นของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น จึงขอนำเสนอผลการศึกษาบริบทของหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ดังนี้

บ้านหนองยาง ตำบลซำราก ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองตราด ไปตามถนนสุขุมวิท (สายตราด – คลองใหญ่) เป็นระยะทาง 21 กิโลเมตร อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลซำราก ได้รับการยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเทศบาลตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551 มีประชากรทั้งสิ้น 2,609 คน (ข้อมูล ณ 30 เมษายน พ.ศ. 2557) ความแน่นหนาของประชากรเฉลี่ยประมาณ 34 คน/ตารางกิโลเมตร มีครัวเรือนทั้งหมด จำนวน 459 ครัวเรือน จัดเป็นเทศบาลตำบลขนาดเล็ก มีเนื้อที่ 75.01 ตารางกิโลเมตร หรือ 46,882.52 ไร่ เป็นพื้นที่เกษตร 16,250 ไร่ พื้นที่ป่าไม้ (ป่าสงวน) 24,375 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และที่ราบชายเขาเลียบฝั่งทะเลมีคลองธรรมชาติหลายสาย แบ่งเขตการปกครองการท้องถิ่นเป็น 5 หมู่บ้าน แบ่งการเลือกตั้งเป็น 2 เขตการเลือกตั้ง ตามลักษณะการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบของเทศบาลตำบล (ประยูรทรงตั้งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

การเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในชุมชน มีลักษณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เลือกผู้นำของตนในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งในบริบทของพื้นที่ของบ้านหนองงาที่มีลักษณะของการเมือง การปกครองแบบปรองดองและสมานฉันท์ มีการเลือกตั้งบุคคลที่จะมาทำหน้าที่ตามความชอบ ส่วนตัวบ้าง ตามระบบเครือข่ายบ้าง ซึ่งเมื่อผลการเลือกตั้งสิ้นสุดลง ก็ไม่ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ในชุมชนแต่อย่างใด เพราะมีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างลงตัว เพราะทุกคนในตำบลมีความรู้สึก ผูกพันฉันญาติพี่น้อง และการปกครองในระดับการปกครองท้องถิ่นในปัจจุบันไม่มีผลต่อการดำรงชีวิต ของคนในชุมชนมากนัก เพราะด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทำให้ประชาชน สามารถเพิ่มพูนตนเองได้ ฟังฟังส่วนราชการในระดับที่น้อยมาก ส่วนการเมืองในระดับท้องถิ่นได้แก่ การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกสภาเทศบาลตำบลซำราก มีการแข่งขันในระดับที่ไม่ก่อให้เกิด ความขัดแย้งที่รุนแรง ข้าราชการเมืองใหม่และข้าราชการเมืองเก่าต่างมีแนวทางในการหาเสียงตามระบอบ ประชาธิปไตย ไม่มีการโจมตีการทำงานซึ่งกันและกัน และไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง เน้นการนำเสนอ นโยบายของตนมากกว่า ส่วนการได้มาซึ่งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลซำรากก็เช่นกัน เป็นการเลือกตั้ง ที่ไม่มีการผูกติดเป็นกลุ่มก้อนกับตัวนายกเทศมนตรีตำบลซำราก สมาชิกทุกคนเป็นอิสระ หาเสียง เป็นกลุ่มบ้าง เป็นเฉพาะบุคคลบ้าง ทำให้การเมืองท้องถิ่นเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย ที่ไม่ส่งผลต่อการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นสมาชิกสภาเทศบาล ที่รับการเลือกตั้งมาสามารถตั้งกระทู้ถาม ทำหน้าที่ในการคานอำนาจกับฝ่ายบริหารได้ มีการไม่เห็นชอบ กับนโยบาย หรือโครงการหรือเทศบัญญัติบางฉบับของนายกเทศมนตรีและถ้าผู้บริหารเห็นว่านโยบาย หรือโครงการนั้นไม่มีความชอบธรรม หรือส่อไปทางการทุจริตหรือไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน ทำให้ สภาเทศบาลตำบลซำรากและผู้บริหารเทศบาลตำบลซำราก มีการตรวจสอบการทำงานซึ่งกันและกัน (ประยูร ติงเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

การเมืองการปกครองทั้งส่วนที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ โรงเรียนศิริเวสรัตนเพียร อุปถัมภ์ โรงเรียนศิริวิหารสมเด็จพระวันรัตอุปถัมภ์ โรงเรียนบ้านนาเกลือ โรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบลซำราก หน่วยควบคุมทหารพราน ชุดปฏิบัติการที่ 22 องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลซำราก ประกอบด้วย ผู้บริหาร สมาชิกสภาเทศบาลและข้าราชการประจำ องค์กรภาคประชาชน เช่น กลุ่ม อสม. สภาองค์กรชุมชน ชมรมสายใยรักครอบครัว เป็นต้น ต่างมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันช่วยเหลือเกื้อกูลการทำงานร่วมกัน อย่างบูรณาการเพื่อไปสู่เป้าหมายร่วมกันนั่นคือ คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน (ประมวล อภิบาลศรี. สัมภาษณ์. 2557)

การบริหารงานของเทศบาลตำบลซำรากและภาคีเครือข่าย เป็นแรงผลักดันให้การดำเนินงาน มีความเข้มแข็งและสร้างโอกาสในความสำเร็จในการพัฒนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นการดำเนินงานแบบมี

ส่วนร่วม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลให้เกิดความเข้มแข็ง โดยใช้แนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนโดยการขับเคลื่อนชุมชน โดยชุมชน ซึ่งทำให้การเมืองการปกครองของหมู่บ้านหนองยางของตำบลซำรากมีความสร้างสรรค์เน้นการสร้างร่วมมือ เน้นความเป็นอิสระ หน่วยตรวจสอบสามารถทำหน้าที่ได้อย่างดี จึงทำให้การทำงานของเทศบาลตำบลซำรากนั้นเป็นการเมืองที่จะนำไปสู่การปกครองที่เป็นธรรม นำคนซำรากให้เป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (ประมวล อภิบาลศรี. สัมภาษณ์. 2557)

จากสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม และที่ราบชายเขาเลียบบึงทะเล มีคลองธรรมชาติหลายสาย จึงทำให้พื้นที่บ้านหนองยาง มีความเหมาะสมแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำสวนยาง ทำสวนปาล์ม สวนผลไม้ (สวนทุเรียน สวนมังคุด สวนเงาะ สวนลองกอง) การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (การเลี้ยงปลากะพง ปลาเก๋า) เพื่อส่งออก ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในพื้นที่ และตำบลซำรากเป็นพื้นที่เขตติดต่อกับอำเภอตะพานหิน ประเทศกัมพูชา จึงมีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรกับชาวกัมพูชา ทำให้ระบบเศรษฐกิจของตำบลซำรากค่อนข้างดี จากการจัดทำระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) พบว่า ร้อยละ 91 ของประชากรในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมปลูกพืชเศรษฐกิจ อันดับ 1 ได้แก่ ไม้ยืนต้น เช่น สวนยางพารา สวนทุเรียน สวนเงาะ สวนมังคุด อันดับ 2 ได้แก่ ข้าว อันดับ 3 การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อการส่งออก เช่น การเลี้ยงปลาเก๋า ปลากะพง และอีกร้อยละ 9 ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไปและรับราชการ

ส่วนปัญหาความยากจนของเกษตรกร คือ ทุนในการประกอบอาชีพไม่เพียงพอบ้าง เนื่องจากต้นทุนในการผลิตมีราคาสูง จึงทำให้ต้องกู้ยืมเงินมาลงทุนประกอบอาชีพ ทำให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรขึ้น จัดทำระบบองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างการออมเงินและเก็บเงินไว้ใช้ในยามจำเป็น เป็นเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านให้กับผู้ที่ปัญหาทางการเงิน จึงทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ในระดับหนึ่ง และทำให้เกิดระบบการเงินที่มีเสถียรภาพในชุมชน มีเงินหมุนเวียนในการสร้างอาชีพ จัดสวัสดิการกลับสู่สมาชิกของกลุ่มและชุมชน มีเงินสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งศูนย์สวัสดิการตลาด (สหกรณ์ร้านค้าชุมชน) เป็นการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันเองของคนในชุมชนและอยู่ด้วยกันแบบเอื้อเพื่อเอื้อแม่และเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อให้ชุมชนมีสินค้าและบริการที่ดี ปลอดภัย ราคาถูก และยังมีการปันผลตอบแทนอีกด้วย

ทั้งนี้ชาวบ้านหนองบาง ได้เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มสวัสดิการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ มีแกนนำ มีการเลือกตั้งคณะกรรมการ มีการเสริมศักยภาพสมาชิก สร้างการมีวินัย ความซื่อสัตย์ มีการรวมกลุ่มระดมเงิน จัดสวัสดิการ ส่งเสริมการออม มีการสำรวจข้อมูลความต้องการของสมาชิก และนำไปใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนจัดสวัสดิการ ใช้คณะกรรมการกองทุนฯ

และข้อตกลง ระเบียบปฏิบัติเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการ มีแหล่งปฏิบัติการที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงาน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นมุ่งที่การยกระดับคุณภาพชีวิตสมาชิกและครอบครัว การจัดการองค์การการเงินและสวัสดิการสังคมของชุมชนให้มีระบบการเงินและสวัสดิการสังคม มีผู้นำและแกนนำที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการกองทุน ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ไม่ทอดทิ้งกัน ในยามที่ตกทุกข์ได้ยาก ที่สำคัญรู้สึกได้ว่า ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร บุคลากรทุกคนของเทศบาลตำบลซำราก แกนนำกลุ่มต่าง ๆ ให้ความสำคัญกับการบริการประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เป็นการสร้างการรวมกลุ่มอาชีพเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย ดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการพัฒนาอาชีพ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำมาสู่การพัฒนางาน พัฒนาอาชีพที่เข้มแข็งและยั่งยืนจากสภาพบริบทพื้นที่และอาชีพ ที่คนในชุมชนส่วนมากทำการเกษตร

บางปีการทำกรเกษตรก็ไม่ได้ผลเพราะเกิดปัญหาภัยแล้ง หรืออุทกภัยหรือระบบตลาดราคาไม่เหมาะสมทำให้ภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง นอกจากเครือข่ายของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะแนวทาง เพื่อส่งเสริมอาชีพทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มกันแล้ว กลุ่มที่รวมตัวกันได้นำวัตถุดิบในพื้นที่ของตนที่มีอยู่ เป็นการสร้างอาชีพและรายได้เสริมให้กับชุมชนจึงเกิดการการจัดตั้งแหล่งเงินทุน สถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือในการกู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำ และส่งเสริมการออมให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพเสริมเพื่อลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน (ประยูทธ ดิ่งเกษม, สัมภาษณ์, 2557)

บ้านหนองยาง ตำบลซำรากเป็นตำบลที่มีพื้นที่เป็นป่าชายเลน ชายเขาและชายแดน จึงเป็นพื้นที่ที่มีความเฉพาะ เมื่อครั้งอดีตเคยเกิดเหตุการณ์ที่มีทหารต่างชาติเข้ามาลู่กล้าในเขตชายแดน ทหารไทยได้ขับไล่ทหารต่างชาติออกนอกเขตแดนได้สำเร็จ โดยทางเทศบาลได้นำเหตุการณ์นั้นมาเป็นอุทาหรณ์เพื่อสร้างอัตลักษณ์และส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีของคนในตำบล เกิดความภาคภูมิใจในเหตุการณ์ โดยมีการจัดงานรำลึกเป็นประจำทุกปี ทั้งเป็นการสร้างสรรค์เชิงสัญลักษณ์ในการสร้างความผูกพัน ความรักในถิ่นแผ่นดินเกิดคนคนและส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง ปัจจุบันพื้นที่ตำบลซำรากมีชาวต่างชาติเข้ามาทำงานในพื้นที่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นชาวกัมพูชา ชาวมอญ ชาวญวน เข้ามาเป็นชนชั้นแรงงานที่ประกอบอาชีพรับจ้าง จึงมีระบบการป้องกันปัญหาที่เกิดจากแรงงานต่างชาตินี้ โดยมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างเทศบาลตำบลซำราก เจ้าหน้าที่ปกครองท้องที่ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ชุดปฏิบัติการที่ 22 หน่วยทหารพรานนาวิกโยธินบ้านซำราก และกลุ่ม อปพร. เฝ้าระวังตรวจตราปัญหาการลักลอบและปัญหาเรื่องความมั่นคง รวมทั้งการบูรณาการหลายฝ่ายด้วย ปัญหาความเสี่ยงเรื่องเสี่ยงต่อการติดสิ่งเสพติด ปัญหาการท้องก่อนวัยอันควร ชาวบ้านหนองยาง

มีความเห็นว่าสาเหตุของปัญหาเกิดจากการขาดความเอาใจใส่ ขาดการดูแลบุตรหลานของตนเอง การไม่รับฟังความคิดเห็นและขาดการชี้แจงทำความเข้าใจ ไม่มีการปรึกษาและพูดคุยกัน จึงทำให้เกิดแนวคิดการสร้างพันธะสัญญาของสังคมที่จะร่วมรับผิดชอบร่วมกันด้วยการใส่ใจรายละเอียดโดยการรวมตัวของผู้นำในชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ของเยาวชนกับผู้นำ ผู้ใหญ่ จัดกิจกรรมให้กลุ่มเด็กและเยาวชนในด้านต่าง ๆ และชักจูงเยาวชนให้ห่างไกลจากสิ่งเสพติด และสร้างความตระหนัก รู้เท่าทันให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการรู้จักการป้องกันตัวเองให้สมวัย กิจกรรมหลัก เช่น การสร้างกลุ่มและเครือข่ายเด็กและเยาวชนภายในตำบล การออกค่ายธรรมะของนักเรียน และสร้างโอกาสการแสดงออกโดยการเปิดการแสดงร่วมกับผู้นำในชุมชน ช่วย让孩子และเยาวชนมีความกล้า ความสามารถในการแสดงออกในภาวะผู้นำตนเอง เป็นต้น ส่วนการแก้ไขปัญหาโดยฉับพลัน เช่น การเกิดอุทกภัย การเกิดเหตุไฟไหม้ในพื้นที่ การลักขโมยแผ่นยางพารา มีการเตรียมความพร้อม มีการซักซ้อมแผน มีหน่วยงานเข้ามาดูแลเพื่อป้องกันเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝัน เช่น กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน กลุ่มวิทยุสื่อสารชุมชน ซึ่งจะช่วยให้สร้างความเชื่อมั่นและความเชื่อใจให้กับประชาชนในบ้านหนองยาง ได้ใช้ชีวิตอย่างสงบสุข (ประยูทธ ดึงเกษม, สัมภาษณ์, 2557)

จุดเด่นการบริหารงานของบ้านหนองยาง โดยเฉพาะการบริหารจัดการหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านหนองยาง ตำบลซำรากมีลักษณะที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้นำ บุคลากร ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ โดยมีนโยบายในการให้เกิดการเรียนรู้จากการดำเนินงาน กระบวนการร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านในการพัฒนาความเป็นอยู่ในด้านต่าง ๆ สนับสนุนการจัดทัศนศึกษาดูงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ เช่น การดูงานของกลุ่มผู้นำ การดูงานของกลุ่ม อสม. การดูงานของผู้สูงอายุ เป็นต้น เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ไฟฟ้า ระบบประปา สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการพัฒนาการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมในตำบล เช่น การป้องกันโรคในพื้นที่ การดูแลทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการดูแลส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สภาดูแลเด็กและเยาวชนเทศบาลตำบลซำราก นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว “สามชาย” ได้แก่ “ชายเลน” คือการมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ “ชายเขา” การมีทิวเขาบรรทัดที่มีจุดชมทิวทัศน์อ่าวเมืองตราดที่สวยงาม ซึ่งประกอบกับการมีประวัติศาสตร์ยุทธการบ้านซำราก “ชายแดน” คือ การเป็นพื้นที่ชายแดน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงประวัติศาสตร์ คือ การท่องเที่ยววัดคีรีวิหารพระอารามหลวงและงานยุทธการบ้านซำราก ซึ่งสอดคล้องการวิสัยทัศน์และพันธกิจของเทศบาล นั่นคือ “ซำรากเมืองน่าอยู่ ควบคู่เกษตรกรรมยั่งยืนพื้นรายได้สร้างสามชายแหล่งท่องเที่ยวและหนึ่งเดียวยุทธการบ้านซำรากให้ลือเลื่อง” บ้านหนองยาง ตำบลซำราก

มีจุดเด่นในเรื่องของพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นพื้นที่เหมาะสมกับทำอาชีพเกษตรกรรม มีฝนตกตลอดทั้งปี จึงทำให้มีความหลากหลายทางด้านอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้ ค้าขาย เป็นต้น ผู้ใหญ่บ้านหนองยางมีประสบการณ์ในการดำเนินงานแบบลูกหลานร่วมกับแกนนำ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลซำราก และหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ได้ โดยยึดหลักการทำงานที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการทำงานร่วมกันและได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบลให้สู่ตำบลสุขภาวะ โดยจะเห็นได้จากการที่ 4 องค์กรหลัก ที่สำคัญในการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานสู่ตำบลสุขภาวะและร่วมพัฒนาข้อเสนอโครงการของเทศบาลตำบลซำรากอย่างพร้อมเพรียง เพื่อร่วมกันเตรียมชุมชนและสร้างความพร้อมในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมตำบลสุขภาวะของตำบลซำราก อันประกอบด้วย ตัวแทนจาก โรงเรียน วัด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ผู้นำชุมชนท้องถิ่น และท้องที่ แกนนำ ประชาชน ชาวบ้าน และประชาชนทุกคนต่างก็มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกันสร้างชุมชนน่าอยู่ จึงส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

ที่กล่าวมาว่า สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม เช่น ทำนาข้าว ปลูกยางพาราและสวนผลไม้ เป็นต้น มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติในพื้นที่หลายสาย ซึ่งเอื้อต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมพื้นที่การปกครองในเขตตำบลซำรากที่กว้างขวาง แต่มีครัวเรือนจำนวนน้อย มีความเป็นชุมชนชนบทถึงเมือง (ใกล้ตัวเมืองตราด) จึงง่ายแก่การบริหารงาน ที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลอยู่ไม่เป็นไกลจากตัวอำเภอเมืองตราด การคมนาคมขนส่งผลผลิตทางการเกษตรสู่การตลาดเป็นไปได้สะดวกและรวดเร็ว การเมืองในพื้นที่ไม่รุนแรง ประชาชนส่วนใหญ่อยู่กันแบบเครือญาติ เป็นองค์กรขนาดเล็กแต่ ประชาชนส่วนใหญ่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

ดังที่ ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน กล่าวว่า “ราษฎรในหมู่บ้านหนองยางตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มักให้ความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกันดี มีความสามัคคีรักใคร่ปรองดองกัน ถ้าคนในหมู่บ้านหรือเป็นคนจากบ้านอื่น มาขอความช่วยเหลือจะช่วยเต็มที่โดยไม่เกี่ยงว่าเป็นใคร มาจากหมู่บ้านใด หรือมาหาผลประโยชน์หรือไม่ คนที่นี้มักไปมาหาสู่กันเสมอ มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ รวมถึงการให้ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารในหมู่บ้านเป็นภาษาพื้นบ้านของจังหวัดตราด ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ทนต่อเหตุการณ์และรัฐสภาการณของบ้านเมืองดี และรู้จักปรับตัวให้ทันยุคทันเหตุการณ์ แต่ก็ยังคงรักษายานขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไว้เป็นอย่างดี เมื่อมีงานบุญชาวบ้านก็จะนำสิ่งของ หรือเครื่องใช้มาช่วยงานกัน และบอกบุญกันไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ให้มีงานบุญด้วย” (ประยูทธ ดิ่งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

ทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

การศึกษาทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งทุนทางสังคมนั้นหลอมรวมหรือแยกไม่ออกกับตัวบุคคล วัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ที่มาจากภูมิปัญญา ปราชญ์มีความซบซึ้ง ความหลากหลายของทุนทางสังคมที่อยู่ในหมู่บ้านหนองยาง ทั้งเรื่องบรรทัดฐาน เครื่อง่าย สถาบัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการอธิบายผลการศึกษา ผู้วิจัยจะขออธิบายผลการศึกษาเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากกิจกรรมหรืองานที่ชุมชนร่วมดำเนินการที่ก่อให้เกิดทุนทางสังคม โดยทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นของหมู่บ้านหนองยาง มี 3 ทุนหลัก ๆ ที่สำคัญ ดังนี้

1. ทุนทางสังคมในรูปแบบบรรทัดฐานทางสังคม

จากการที่หมู่บ้านหนองยางเกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่มีเชื้อสายอีสาน จึงทำให้ทุกคนต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยมานับตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้าน การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านหนองยางต้องอาศัยปัจจัยจากสภาวะแวดล้อมธรรมชาติ ความอยู่รอดของทุกชีวิตจึงอยู่ที่ความร่วมมือกันของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ การใช้ภูมิปัญญา การมีระบบคุณค่า ความเชื่อ ค่านิยมที่ดี มีข้อห้าม จารีตประเพณีต่าง ๆ เกิดขึ้นในชุมชน การมีประวัติศาสตร์ของชุมชนในช่วงสงครามนั้นคือยุทธการบ้านซำราก ที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์และความรักความสามัคคีในชุมชน ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1.1 ความเชื่อ ค่านิยมที่ดี จารีตและประเพณีเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นวิถีชีวิตที่ดำรงอยู่ ซึ่งเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดในหมู่บ้านหนองยาง ความช่วยเหลือกันของคนในชุมชนบ้านหนองยางยังคงอยู่ด้วยความมีน้ำใจให้แก่กันและกัน และมีอยู่ให้เห็นในระยะเวลาที่ผู้ศึกษาได้พบเห็น เช่น งานศพ เมื่อมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้านจะมีการบอกต่อกันในหมู่บ้าน และไปช่วยเหลืองานกัน การช่วยเหลือเป็นเงินในงานศพนั้น จะมีการช่วยเหลืองานกันเป็นเสมือนเครือญาติ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต่างให้ความสำคัญในงานศพของคนในหมู่บ้าน และงานวันสงกรานต์ ชาวบ้านหนองยางตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมประเพณีเหมือนกันกับชาวภาคกลางทั่วไป งานประเพณีหนึ่งที่ชุมชนให้ความสำคัญนั้นคือประเพณีสงกรานต์ ซึ่งชุมชนจะจัด ณ วัดคีรีวิหาร (พระอารามหลวง) เป็นประจำทุกปี กิจกรรมจะมีทำบุญตักบาตรร่วมกัน มีการจัดกิจกรรมเพื่อหารายได้ คือ ล้วงไหพาโชค เพื่อถวายเงินรายได้ให้กับวัดเพื่อนำไปพัฒนาวัดในด้านต่าง ๆ มีกิจกรรมนันทนาการ การประกวดร้องเพลง ซึ่งผู้นำ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาลตำบลซำรากในเขตของหมู่ที่ 5 ตลอดจนแกนนำของหมู่บ้านหนองยาง ซึ่งชาวบ้านหนองยางได้สมัครสมานสามัคคีช่วยเหลือกัน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ใครมีหน้าจัดเตรียมสถานที่ ใครมี

หน้าที่ทำจนล้าหลังไป ใครมีหน้าที่หาสิ่งของบริจาคจัดซื้อสิ่งของบริจาคก็ช่วยเหลือกัน ซึ่งการจัดงานวันสงกรานต์ทำให้ชุมชนมีความรักความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ทำให้พบว่า งานประเพณีที่ส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน สามารถสร้างการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรักความสามัคคีที่เกิดจากการช่วยกันทำงาน ทำบุญร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ดังที่ กรรมการชมรมผู้สูงอายุเทศบาลตำบลชารุก กล่าวว่า “การจัดงานสงกรานต์ นอกจากได้สืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงามแล้วชุมชนยังมีความรักสามัคคีกันมากขึ้น” (ถวัลย์ มุสิกรัตน์. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า ชาวบ้านหนองยางมีกิจกรรมที่สามารถร่วมกันทำบุญทำกุศล เป็นทางเชื่อมความสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึง การเสียสละ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูล มีเมตตากรุณา ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ก่อให้เกิดทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางที่เข้มแข็งผ่านงานประเพณีและวัฒนธรรม ดังที่ กรรมการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง กล่าวว่า “กิจกรรม ล้างไหพาโชค นอกจากสนุกสนาน ลุ้นโชค ถือว่าชาวหนองยางและคนบริจาคได้ทำบุญร่วมกัน” (วันเพ็ญ ดิ่งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้สะท้อนเห็นความผูกพันของคนในชุมชน ความไว้วางใจกันของคนในชุมชน ที่ผ่านจากกิจกรรมทำบุญ ได้พูดคุยแลกเปลี่ยน ได้นั่งกินข้าววงเดียวกัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางที่จะเชื่อมโยง ประสานกันในชุมชนจากกิจกรรมการจัดงานวันสงกรานต์ ดังที่กรรมการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง กล่าวว่า “การทำบุญวันสงกรานต์ ทำให้เราได้พบปะพูดคุยกัน เราจึงผูกพันกันมากขึ้น” (ดิเรก บุญชู. สัมภาษณ์. 2557) จะเห็นความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ได้แก่

1.1.1 ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน คือการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม การร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยของชุมชน ทำให้ทุกคนเกิดความภาคภูมิใจ เมื่อชุมชนมีอัตลักษณ์ มีผลทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกต่อชุมชนในทางที่ดี นั่นคือความรักความผูกพันกันต่อชุมชน

1.1.2 เครือข่าย คือ เกิดเครือข่ายการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีสงกรานต์ในชุมชน

1.1.3 ความไว้วางใจกัน คือเมื่อมีการพูดคุย การร่วมกันจัดงาน ร่วมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามทำให้ชุมชนมีการเคารพนับถือผู้สูงอายุกว่า การแสดงความกตัญญูจากกิจกรรมรดน้ำดำหัวทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างวัยที่ดี ระหว่างบุคคลกับบุคคลในชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดความไว้วางใจกันเกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชน

1.1.4 ความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือ กิจกรรมเกิดความสัมพันธ์ ส่งผลต่อการปฏิบัติต่อกันคือเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

1.2 ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยกันและกัน การรวมกลุ่มกันทำให้เกิดความร่วมมือ และพึ่งพาอาศัยกันมีเห็นอยู่เป็นประจำในหมู่บ้านหนองยาง ชาวบ้านให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งงานส่วนรวมและงานส่วนตัว ได้แก่

กิจกรรมส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นงานบุญพิธีกรรมและงานพัฒนาหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับงานทางศาสนา ในการจัดงานแต่ละครั้งชาวบ้านจะมีการประชุมหารือกันก่อน โดยจะใช้ศาลา 5 ชั้นวาคม เป็นสถานที่ประชุม ชาวบ้านหนองยางมีการทำบุญร่วมกันเป็นประจำ เช่น งานวันสงกรานต์ งานทำบุญศาลา 5 ชั้นว งานสลากภัต เป็นต้น ซึ่งงานเหล่านี้เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงกันของคนภายในหมู่บ้าน จึงทำให้งานนั้นเสร็จได้ตามวัตถุประสงค์ของงาน ชาวบ้านมีการแบ่งงานกันตามความถนัด ความชอบของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่ยึดถือกันมาช้านานตามวิถีแห่งการปฏิบัติ ซึ่งงานต่าง ๆ ทำให้เกิดการพบปะพูดคุยกันเกิดความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชน

งานส่วนบุคคลที่พบเห็นมีการให้ความร่วมมือไม่น้อยกว่างานส่วนรวม ไม่ว่าจะเป็นงานเกี่ยวกับการเกษตรหรือการผลิต ชาวบ้านยังคงมีการเอาแรงกันในหมู่ญาติมิตรที่สนิทสนม สลับเปลี่ยนกัน ตามญาติใกล้ชิดและบ้านใกล้เคียง ซึ่งบ้านหนองยางมีตระกูลใหญ่ ๆ เช่น ตระกูล ตังเกษม ตระกูลบุญชู ตระกูลอุดมมิ่ง ตระกูลถนอมเกียรติ เป็นต้น

1.3 ความเอื้ออาทร ความห่วงใยกันของชาวบ้านหนองยางเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งในหมู่บ้าน การตรวจเยี่ยมบ้านของกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) และ อสม.บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบล ชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีกิจกรรมการออกตรวจเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ยากไร้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลชำราก โดยผ่านกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.)

ความเป็นเครือญาติเกิดจากความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดของญาติพี่น้อง การนับญาติ ทั้งครอบครัวฝ่ายชายและครอบครัวฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงานกัน ทำให้ระบบเครือญาติของคนในชุมชน ขยายกว้างขึ้น เป็นเหมือนครอบครัวใหญ่ที่มีสมาชิกสืบทอดหลายชั่วอายุคน ซึ่งจะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยกัน ความรัก และความผูกพันต่อกันต่อชุมชนกันอยู่ตลอดเวลา การช่วยเหลือเกื้อกูล การดูแลทุกข์สุข ความเอื้ออาทร ทำให้เกิดความรักความสามัคคีมีใจเป็นหนึ่งเดียว

ภายในหมู่บ้านหนองยาง แม้ว่าจะมีการขยายจำนวนสมาชิกของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น มีบุคคลหลากหลายเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านหนองยาง แต่ความเข้มแข็งของชุมชนก็ยังไม่เสื่อมคลาย เนื่องจากชุมชนมีความรักความผูกพันกัน ห่วงเห่นและร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ของตระกูลใหญ่ ๆ ที่มีในหมู่บ้าน ที่มีบทบาทสำคัญเป็นผู้ที่ดูแลความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน มีบทบาทในการทำกิจกรรมของชุมชน ซึ่งชาวบ้านได้ให้ความไว้วางใจ ส่วนตระกูลอื่น ๆ ในหมู่บ้าน เป็นตระกูลที่เชื่อมร้อยความสัมพันธ์ ทำให้ชุมชนมีการดูแลช่วยเหลือทุกข์สุข เป็นเครือข่าย

เป็นเครือญาติ ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความผูกพันเป็นหนึ่งเดียว ส่วนเด็กและเยาวชนจะนับถือรุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง ซึ่งสังเกตจากการปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน รุ่นพี่จะมีบทบาทในการอุปถัมภ์รุ่นน้อง ดูแลเอาใจใส่ ดังพี่น้องร่วมท้อง ทำให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีที่เป็นทุนทางสังคม

ทุนความรู้สึกผูกพันในหมู่บ้านหนองยาง ซึ่งประสานกันด้วยวัฒนธรรม ประเพณี การช่วยเหลือกัน สร้างความเป็นชุมชนให้เป็นที่ยอมรับ ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกผูกพัน ความรักในชุมชน ทำให้มีความสัมพันธ์กันในหมู่บ้านเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อความเข้มแข็ง ทำให้ชุมชนเกิดความรักใคร่ กลมเกลียว สามัคคี ประองดอง เกิดทุนทางสังคมภายในหมู่บ้านหนองยาง

2. ทุนทางสังคมในรูปแบบเครือข่าย

ทุนเครือข่ายนับว่าเป็นทุนทางสังคมที่ทำให้เกิดการพัฒนามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการประกอบกิจการต่าง ๆ ที่มีผลในชุมชน ทั้งเรื่องของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ การที่ชุมชนมีทุนเครือข่ายที่เป็นทุนทางสังคมได้มีส่วนช่วยให้มีความมั่นคง ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการพัฒนาที่มีความยั่งยืน ทุนเครือข่าย ได้แก่ เครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้เข้ามาสู่จังหวัดตราด โดยพระอาจารย์สุบิน ปณีโต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 โดยที่พระอาจารย์สุบิน ปณีโต ท่านได้ออกเผยแพร่แนวคิดไปในหมู่บ้านต่าง ๆ ด้วยวิธีการไปเทศน์ในวันพระช่วงเช้าพรรษาบ้าง หรือเข้าไปพูดคุยกับผู้ใหญ่บ้าน แกนนำในหมู่บ้าน โดยเข้าไปพูดคุยอธิบายให้ผู้ใหญ่บ้านเห็นความสำคัญ ว่าการทำกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์จะทำให้มีกองทุนเป็นของตัวเอง พึ่งตนเองได้ ชุมชนจะเกิดความมั่นคง เงินไม่ไหลออกจากหมู่บ้าน เลิกเป็นหนี้สถาบันการเงิน มาเป็นหนี้ตนเองในหมู่บ้านและสร้างสวัสดิการชุมชนร่วมกัน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เกิดที่หมู่บ้านในปี พ.ศ. 2539 ซึ่งผู้ใหญ่ชวลิต มุสิกรัตน์ ในขณะนั้นได้รับปากพระอาจารย์สุบิน ปณีโต และนำไปปรึกษากับลูกบ้าน ในขณะนั้นในตำบลข้างเคียงได้มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์แล้ว ชาวบ้านหนองยางจึงตัดสินใจจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เพื่อดูแลสวัสดิการให้คนในหมู่บ้าน โดยเรื่องนี้ นายประยูทธ ดิ่งเกษม ผู้ใหญ่บ้านหนองยาง คนปัจจุบัน และเป็นประธานกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ได้เล่าให้ฟังว่า

“ในช่วง ปี พ.ศ. 2539 ช่วงนั้นตำบลข้างเคียงได้ทำกลุ่มสัจจะฯ กันบ้างแล้ว และทุกคนได้ประโยชน์ กิจกรรมการเงินที่ชาวบ้านทำกันเองและปล่อยกู้กันเอง ซึ่งตอนนั้นเราไม่ค่อยสนใจเรื่องชุมชนเท่าไร หาเงินอย่างเดียว แต่ตำบลข้างเคียงทำ คือตำบลท่าพริก ตำบลตะกาง ก็เลยเกิดความสนใจ พระอาจารย์มาแนะนำชวนทำจึงร่วมกันทำ ตอนนี้มีสวัสดิการให้สมาชิกที่ป่วยนอนโรงพยาบาลคืนละ 100 บาท และอื่น ๆ อีก จนทำมาถึงปัจจุบัน” (ประยูทธ ดิ่งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

การหาสมาชิกเริ่มแรกผู้ใหญ่ชวติต ใช้วิธีการคือ การพูดคุยกับแกนนำในหมู่บ้านและได้แบ่งสายกันเดินหาสมาชิกภายในหมู่บ้าน โดยมีโบสถ์เป็นเครื่องมือ ซึ่งใช้การเดินทางหาสมาชิกซึ่งเริ่มแรกได้สมาชิกทั้งหมด 228 คน เมื่อได้สมาชิกที่มีความสนใจแล้วก็นัดหมายประชุมกันและได้นิมนต์พระอาจารย์สุบินมาบรรยายทำความเข้าใจกับทุกคนให้ทุกคนรับรู้และเข้าใจและตัดสินใจร่วมกันว่าจะดำเนินการจัดตั้งกลุ่มขึ้นในหมู่บ้าน ซึ่งพระอาจารย์ได้เตรียมอุปกรณ์มาบรรยาย โดยบรรยายถึงสภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนทุกวันนี้ ว่ามีความมั่นคงหรือไม่ อย่างไร ครอบครัwmั่นคงหรือไม่ และท่านได้อธิบายให้ที่ประชุมฟังว่า ภายในหมู่บ้านเราไม่สามัคคีกัน ไม่ร่วมคิดร่วมทำแก้ไขปัญหาชุมชน ต่างคนต่างอยู่ จึงมีสภาพเป็นอย่างไรที่เป็นทุกวันนี้ และจะทวีความรุนแรงขึ้น และท่านพระอาจารย์สุบินได้คิดหาวิธีออกจากปัญหาที่ชุมชนประสบหรือจะกำลังประสบ คือการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และได้อธิบายการทำงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เมื่อผู้ที่เข้ารับฟังการบรรยายตกลงร่วมกันว่าจะสมัครสมาชิก จึงได้เริ่มกระบวนการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มและเริ่มทำการสะสมทรัพย์กันในวันนั้น รวบรวมเงินที่ได้และปล่อยกู้กันในวันนั้นทันที เพื่อฝึกหัดเรียนรู้การบริหารจัดการเงิน ตั้งแต่เงินยังมีน้อยอยู่ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านหนองยางจึงเกิดเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2539 และดำเนินการฝ่าฟันปัญหาอุปสรรค ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน โดยมีกำหนดทำการกลุ่มทุกวันที่ 26 ของเดือน เวลา 10.00 น. ที่ศาลา 5 ธันวา

โครงสร้างและระบบต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนให้กลุ่มดำเนินการไปได้ มีดังนี้

2.1 หลักคิดอุดมการณ์และวัตถุประสงค์ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์มีหลักคิดและอุดมการณ์ว่าการรวมกลุ่มทำการสะสมเงินนี้ ต้องเป็นในลักษณะธรรมนำการเงิน ไม่ใช่กลุ่มการเงินล้วน ๆ ที่มีการระดมหุ้นแล้วปล่อยกู้ แต่กลุ่มสัจจะฯ นี้ มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นธงนำ มีพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา และมีหลักการในการดำเนินงานของกลุ่มว่า การทำงานกลุ่มคือการปฏิบัติธรรม

2.2 คณะกรรมการ คือผู้ปฏิบัติหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม รักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม เป็นผู้ร่วมคิดแผนพัฒนากลุ่ม อธิบายชี้แจงกฎกติกาของกลุ่มแก่สมาชิกกลุ่มสัจจะฯ และเป็นผู้เสียสละเวลามาเรียนรู้และทำหน้าที่พัฒนากลุ่มสัจจะฯ ให้เข้มแข็ง มั่นคงด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บ้านหนองยางมีคณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะฯ ปัจจุบันมีจำนวน 8 คน ซึ่งประกอบด้วย

2.2.1 นายประยูทธ ดิ่งเกษม	ประธานกลุ่ม
2.2.2 นายพิชิต บุญชู	รองประธาน
2.2.3 นางวันเพ็ญ ดิ่งเกษม	กรรมการเงินกู้ฝ่ายหุ้นหมุนเวียน
2.2.4 นางปริดาพร แสนใจยะเลิศ	กรรมการเงินกู้ฝ่ายหุ้นหมุนเวียน
2.2.5 นายศิเรก บุญชู	กรรมการฝ่ายเงินหุ้นสะสม

2.2.6 นางเปรมสุดา ดีหลาย กรรมการฝ่ายเงินกู้สวัสดิการ

2.2.7 นางสาวตุ๊กตา แสงเสน กรรมการฝ่ายเงินกู้สวัสดิการ

2.2.8 นายนุชต ดิ่งเกษม กรรมการเรื่องธุรกิจ

คณะกรรมการผู้บริหารกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านหนองยาง ในปีที่ 1 ทำงานด้วยความเสียสละไม่มีค่าตอบแทน เมื่อเริ่มปีที่ 2 มีค่าตอบแทนการทำงานให้ครั้งละ 20 บาท แต่ไม่จ่ายทุกครั้งที่ทำงาน จะจ่ายให้ในวันสิ้นปีเป็นเงินก้อนเดียว ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2558) จ่ายค่าตอบแทนครั้งละ 200 บาท แต่ยังคงจ่ายในวันสิ้นปีเช่นเดิม

2.3 สมาชิกกลุ่ม คือ ประชาชนหมู่บ้านหนองยางที่มีความเห็นด้วยกับกลุ่มสัจจะฯ และสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิก มีหน้าที่คือ ร่วมสะสมเงินเป็นประจำทุกเดือน เข้าร่วมประชุมสมาชิกในวันทำการกลุ่มทุกเดือน เคารพกฎกติกามติที่ประชุมของกลุ่ม ร่วมคิดและร่วมให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อพัฒนากลุ่ม

2.4 หลักเกณฑ์เงื่อนไข คือ ข้อยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งกลุ่ม บริหารจัดการกลุ่มเพื่อเป็นหลักและแนวทางในการปฏิบัติของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ

2.5 มติที่ประชุม คือ ข้อตกลงร่วมกันของคณะกรรมการและสมาชิก ประชุมร่วมกันในวันก่อตั้ง แล้วร่วมกันตกลงถึงหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของสมาชิกและคณะกรรมการ โดยพระอาจารย์สุบิน นำมติที่ประชุมของกลุ่มออมทรัพย์ของครูชบ ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกกองทุนสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด มาปรับปรุงให้มีมิติด้านธรรมะเข้าไป แล้วนำมาเป็นตัวตั้งอ่านให้สมาชิกและคณะกรรมการฟัง ซึ่งที่ประชุมสามารถตัดหรือเพิ่มเติมได้ขึ้นอยู่กับสมาชิกและคณะกรรมการว่ามีความเห็นอย่างไรและจะปฏิบัติได้หรือไม่ เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่ม ให้มีความรัดกุมเรียบร้อยเพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายสูงสุดของกลุ่ม คือ พัฒนาคน ให้มีคุณธรรม ฟังตนเองได้ ชุมชนเข้มแข็ง โดยกลุ่มเป็นวิธีการและมีเงินเป็นเครื่องมือ

2.6 รูปแบบบัญชี ในการดำเนินการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ใช้ระบบบัญชีแบบชาวบ้านที่ประชาชนทั่วไปดูและเข้าใจ โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยใช้สมุดขนาดใหญ่จัดทำเป็นตารางตีเส้นด้วยมือ

2.7 เงินทุนหมุนเวียน คือ เงินสัจจะที่สมาชิกกลุ่มร่วมกันสะสมมาตั้งแต่เริ่มแรกที่ตั้งกลุ่ม ซึ่งปัจจุบัน (มกราคม 2558) เงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 2,002,170 บาท

2.8 กองทุนสวัสดิการ คือ ผลกำไรของกลุ่มที่ได้มาจากค่าบำรุงของสมาชิกที่กู้เงินของกลุ่มไปแล้วจ่ายเป็นค่าบำรุงกลับมายังกลุ่ม เมื่อสิ้นปีจะนำกำไรสุทธิที่ได้แบ่งครั้ง ครั้งหนึ่งคืนสมาชิกอีกครั้งหนึ่งตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการ

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ บ้านหนองยางมีพัฒนาการที่เกิดขึ้นมาจากประสบการณ์ในการทำงาน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ของประชาชน โดยพระอาจารย์สุบินเป็นที่ปรึกษา ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญคือ เรื่องของธรรมะ หมายความว่า ถ้าสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่มทุกคนมีธรรมะในการปฏิบัติตนต่อกันภายในกลุ่ม จะทำให้การดำเนินงานของกลุ่มดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน เมื่อทุกฝ่ายมีธรรมะแล้วระบบกฎเกณฑ์และระบบบัญชีก็โปร่งใส และการรับผลประโยชน์ของสมาชิกเป็นที่พอใจ เพราะมีความถูกต้องชัดเจน มีเครือข่ายระดับจังหวัดโดยกลุ่มจะไปประชุมกับเครือข่ายเดือนละครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

สภาองค์กรชุมชนตำบลซำราก มีนายบุญชู รัตนเศียร เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลซำราก มีหน้าที่ในการให้ความรู้ การเพิ่มทักษะ ทักษะคิดเกี่ยวกับการพัฒนาต่อประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ร่วมพัฒนาความเป็นอยู่ในประเด็นต่าง ๆ นำเสนอปัญหาและศักยภาพของชุมชน ในฐานะกลุ่มสภาองค์กรชุมชนมีเครือข่ายในชุมชน มีหน้าที่วางระเบียบในเรื่องของกฎข้อบังคับ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ป่าชายเลน ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฟื้นฟู ดูแล ปกป้อง คุ้มครองการใช้ที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นเครือข่ายในระดับตำบลและระดับจังหวัด การที่สภาองค์กรชุมชนมองรอบตัวแล้วเห็นว่าบ้านตนยังไม่พัฒนาในหลาย ๆ เรื่อง หลายประเด็น ยังไม่ได้รับการพัฒนา และที่สำคัญทรัพยากรป่าชายเลน มีค่าควรดูแลรักษาให้กับชุมชน ตำบลของตนเอง ส่งต่อให้กับลูกหลาน จึงอยากมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน จึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่มสภาองค์กรชุมชนขึ้น และส่งผลต่อการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ เช่น ป่าบก ป่าชุมชนอื่น ๆ ตามมา

กลุ่มสภาองค์กรชุมชนภายในหมู่บ้าน/ตำบลมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นำไปสู่การพัฒนาหมู่บ้านที่เข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน มีการคุ้มครอง รักษาใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าในระยะสั้นและระยะยาว มีการสร้างกฎ กติกา เทศบัญญัติในการคุ้มครอง รักษา ป่าชายเลน ป่าชุมชน ป่าบกให้ได้อย่างยั่งยืน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการดูแลรักษาทรัพยากรในหมู่บ้าน และในตำบล ความเป็นมา เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2552 เนื่องจากมีกฎหมายกำหนดให้สามารถทำได้ ทำให้ระบบสภาองค์กรชุมชนมีส่วนในการส่งเสริม สนับสนุน ตรวจสอบการทำงานในพื้นที่

3. ทางสังคมในรูปแบบขององค์กรชุมชน

ชาวบ้านหนองยาง ได้ดำรงชีวิตตามวิถีทางของชาวชนบทที่มีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย อาศัยอยู่ร่วมกัน ทำมาหากินโดยยึดอาชีพเกษตรเป็นหลัก และใช้ภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดมาจากรุ่นต่อรุ่น การเปลี่ยนแปลงของสังคม ระบบทุนนิยมที่กระจายเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านต้องปรับตัวเอง ครอบครัวและชุมชน จากการทำมาหากินเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ชาวบ้านหนองยางจึงต้องเพิ่มเวลาในการทำมาหากินมากขึ้น และพึ่งพาเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาทั้งครอบครัวและชุมชน การรวมกลุ่มเป็นสิ่งที่ชาวบ้านได้นำมาปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม เพื่อแก้ไข

ปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นและหลากหลาย จึงมีสถาบัน กลุ่มองค์กร เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อช่วยเหลือกันเองตามวัตถุประสงค์ มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ กลุ่มที่ไม่เป็นทางการที่เกิดจากการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน

กลุ่มวิทยุสื่อสารชุมชน ชาวบ้านหนองยางมีอาชีพหนึ่งคือการทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้าน ที่เริ่มมีมาจากการสนับสนุนของรัฐบาล เมื่อปี พ.ศ. 2547 ผู้ใหญ่บ้านหนองยางเล่าว่า ในช่วงที่ราคายางมีราคาสูง ชาวบ้านมีฐานะดีขึ้น แต่ผลที่ตามมา นั่น คือปัญหาการลักขโมยน้ำยาง ขโมยขี้ยาง ซึ่งชาวบ้านทุกครัวเรือนเจอกันเป็นประจำ จึงได้มีการเรียกประชุมประชาคมหมู่บ้านถึงปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะมีการแก้ไขปัญหาอย่างไร ซึ่งบ้านหนองยางเป็นเขตติดต่อกับแนวชายแดนมีประชากรแฝงเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ชาวมอญ ชาวกัมพูชา ที่มารับจ้างทำงาน ชาวบ้านหนองยางจึงได้ให้มีการเสนอให้มีการเดินยาม เพื่อดูแลรักษาทรัพย์สิน โดยใช้วิทยุสื่อสารเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร

การตรวจเวรยาม โดยมีวิทยุสื่อสารเป็นเครื่องมือสื่อสารใช้ในการติดต่อประสานงานกันที่รวดเร็ว โดยมีการแบ่งกลุ่มออกเป็นทั้งหมด 3 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน ในแต่ละคืน ซึ่งเมื่อพบการลักขโมย จะมีการแจ้งโดยวิทยุสื่อสาร เพื่อให้กลุ่มที่เหลือเข้ามาช่วยเหลือกัน ซึ่งผลจากการช่วยเหลือกันดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้านหนองยางได้ทำให้ปัญหาที่มีในหมู่บ้านลดน้อยลง ซึ่งทำให้เกิดกลุ่มวิทยุสื่อสาร และขยายผลไปสู่ทุกครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น โดยครัวเรือนไหนพบการลักขโมยก็จะใช้วิทยุสื่อสารแจ้งให้กับศูนย์วิทยุสื่อสารได้ทราบและศูนย์จะแจ้งไปยังเครือข่ายเพื่อการช่วยเหลือกัน

จากการสัมภาษณ์ทำให้เราทราบว่า ชาวบ้านมีเครือข่ายของชุมชนที่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เครือข่ายที่ช่วยกันดูแลชุมชนหมู่บ้าน เป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “กลุ่มวิทยุสื่อสารชุมชน เกิดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจึงแก้ไขกันเอง โดยอาศัยวิทยุสื่อสารเป็นเครื่องมือ ทำให้ปัญหาของชาวบ้านที่มีอาชีพทำสวนยางหมดไป” (ประยุทธ ตั้งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้เราทราบว่า ชาวบ้านหนองยางมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดูแลทุกข์สุข แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ดังที่ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “การช่วยเหลือกันของชาวสวนยางเป็นน้ำใจ เป็นความสามัคคี เพื่อดูแลกันและกันของคนในชุมชน” (ศิริชัย ถนอมเกียรติ. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้เราทราบว่า ชาวบ้านหนองยางมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรักสามัคคี ซึ่งให้เกิดการผูกพันของคนในกลุ่มวิทยุสื่อสารและคนในชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางจากกิจกรรมการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ดังที่ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “การมีกลุ่มวิทยุสื่อสาร ทำให้เราได้ทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกัน ทำให้รู้สึกถึงและ

สามัคคี มีอะไรจะช่วยกัน ร่วมกันทำ ส่วนใหญ่เราเป็นเครือญาติกันทั้งนั้น” (พิชิต บุญชู. สัมภาษณ์. 2557) จะเห็นทวนทางสังคม ได้แก่

1. ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน คือจากกิจกรรมที่ชุมชนต้องร่วมกันป้องกันทรัพย์สิน ได้แก่ การลักขโมยน้ำยาง ยี่าง ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกผูกพัน เมื่อได้ทำงานร่วมกัน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านหนองยางจึงมีความรักและสามัคคี ผูกพัน และมีความสำนึกรักชุมชน ที่ตนช่วยกันปกป้องและรักษาความปลอดภัยของชุมชนเอง

2. เครื่องช่วย คือ จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เกิดเครื่องช่วยในการดูแลความปลอดภัยให้กับชุมชนหมู่บ้าน คือกลุ่มวิทยุสื่อสารที่มีการแบ่งหน้าที่ร่วมกันทำหน้าที่เพื่อช่วยเหลือป้องกันชุมชน

3. ความไว้วางใจกัน คือการช่วยเหลือกันดูแลรักษาทรัพย์สินของแต่ละบ้านในชุมชนทำให้เกิดความไว้วางใจในชุมชน เนื่องจากทุกคนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4. ความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือ กลุ่มวิทยุสื่อสารได้ดูแลให้ความช่วยเหลือกัน ทำให้ชุมชนเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่มวิทยุสื่อสารภายในชุมชน

สำหรับกลุ่มที่เป็นทางการ โดยเริ่มต้นจากกลุ่มธรรมชาติหรือกลุ่มที่ยังไม่เป็นทางการ โดยเป็นกลุ่มที่หน่วยงานราชการได้จัดตั้งขึ้นบ้าง มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกลุ่มในหมู่บ้านหนองยาง มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) และ อสม.บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด มีกิจกรรมการออกตรวจเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ยากไร้ ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลซำราก โดยผ่านกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) ซึ่งมีในระดับหมู่บ้านและระดับตำบลในระดับหมู่บ้านมีแกนนำคือ นายถวัลย์ มุสิกรัตน์ นางวันเพ็ญ ตั้งเกษม นางอรุณรัตน์ สมร่าง และระดับตำบลมีนายบรรเทิง มุสิกรัตน์เป็นประธาน กลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้กำลังใจกันและกัน ให้ความรู้ ให้ความช่วยเหลือกันในชุมชน โดยกิจกรรมจะเป็นการออกตรวจเยี่ยมบ้าน ตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้น ให้คำแนะนำในการดูแลสุขภาพ มีถุงยังชีพมอบให้ ซึ่งทางกลุ่มจะออกเยี่ยมบ้านเป็นประจำทุกเดือน ไปเป็นหมู่คณะบ้าง แบ่งกันรับผิดชอบเป็นแต่ละบ้านบ้าง

การออกเยี่ยมบ้าน อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุจะได้ถามทุกข์สุข พุดคุยกับผู้สูงอายุ ตรวจสอบสุขภาพเบื้องต้น มอบของเยี่ยม จดบันทึกการให้ความช่วยเหลือ หรือความต้องการให้การช่วยเหลือ อาสาสมัครที่ออกตรวจเยี่ยมต้องผ่านการอบรมจากกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลซำราก โดยจะมีการอบรมให้ความรู้ในการออกตรวจเยี่ยมบ้านเป็นประจำทุกปี เพื่อให้อาสาสมัครได้ทำหน้าที่ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และให้คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้การออกตรวจเยี่ยมบ้านของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ จะมี อสม. สมาชิกสภาเทศบาล กำนันผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่เทศบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขออกตรวจเยี่ยมด้วย

จากบทสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า เครือข่ายกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) เป็นกลุ่มเครือข่ายที่ต้องการช่วยเหลือชุมชน เกิดจากความเสียสละเวลาส่วนตัวของตนเองเพื่ออาสาไปดูแลคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มระหว่างบุคคลที่ได้รับการตรวจเยี่ยมบ้าน ครอบครัวผู้สูงอายุกับกลุ่มมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สร้างความรักความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้เกิดเป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “กลุ่มเรารู้สึกภูมิใจและดีใจทุกครั้งที่ได้รับรอยยิ้ม ความปลื้มปิติจากผู้สูงอายุ การทำงานของกลุ่มเราทำให้เราเองมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้ไปให้ความรู้ คำแนะนำถือว่าได้ทำบุญไปในตัว” (ถวัลย์ มุสิกรัตน์. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้พบว่า กลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความรักความสามัคคีกันที่เกิดจากการช่วยเหลือกัน มีความเชื่อมั่นว่าจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ดังที่ กรรมการกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ กล่าวว่า “ถ้าชุมชนมีการช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก ผู้สูงอายุมันทำให้เราอยู่กันอย่างดี ความปรารถนาดีต่อกันจะทำให้ชุมชนเราเข้มแข็ง” (บรรเทิง มุสิกรัตน์. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้เห็นว่า ชาวบ้านหนองยางมีเครือข่ายอาสาสมัครในชุมชนให้การช่วยเหลืองาน ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ เสียสละ รู้จักช่วยเหลือเกื้อกูล มีเมตตากรุณา ตอบแทนและกตัญญูกับผู้สูงอายุ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ก่อให้เกิดทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “อาสาทำงานด้วยใจ หวังว่าผู้สูงอายุจะรู้สึกดีและจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กและเยาวชนทำตามต่อไป” (วันเพ็ญ ดิงเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

จากการสัมภาษณ์ทำให้สะท้อนบทบาทของชุมชนที่มีการไว้วางใจกันในการทำงานทำหน้าที่ของกลุ่ม อผส. ซึ่งการให้โดยไม่มีประโยชน์แอบแฝงเกิดการผูกพันของคนในชุมชน ความไว้วางใจกันของคนในชุมชน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางที่เกิดขึ้น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “กลุ่ม อผส. เราได้รับการเชื่อมั่นและไว้วางใจจากคนในชุมชน เพราะเรามีแต่ให้ไม่มีผลประโยชน์อะไร ได้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการเป็นอย่างดี ตรงกับนโยบายของเทศบาลที่ต้องการให้เราไม่ทอดทิ้งกันในยามยาก” (ดิเรก บุญชู. สัมภาษณ์. 2557) จากกิจกรรมการตรวจเยี่ยมบ้านของกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ จะเห็นทุนทางสังคม ได้แก่

1. ความรู้สึกผูกพันต่อชุมชน คือการที่กลุ่ม อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเตียง ผู้ด้อยโอกาส ไปเยี่ยมทุกข์สุขกับครอบครัวผู้สูงอายุ ทำให้ชุมชนผูกพันกันด้วยน้ำใจของคนในกลุ่มที่อาสาดูแลสุขภาพ ดูแลจิตใจของคนสูงอายุ คนด้อยโอกาส
2. เครือข่าย คือ เกิดเครือข่ายการดูแลสุขภาพ ดูแลจิตใจกันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

3. ความไว้วางใจกัน คือ เมื่อมีการพูดคุยให้กำลังใจกันทำให้เกิดความไว้วางใจเกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชน

4. ความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คือ กิจกรรมเกิดจากการอาสาทำให้ชุมชนเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยให้กำลังใจ ช่วยสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส เกิดสังคมแห่งการให้ เกิดจิตอาสาในชุมชน

กลุ่ม อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) คือชาวบ้านผู้ที่ได้รับการอบรมเรื่องสุขภาพมาแล้ว แต่การทำงานในอดีตล้มลุกคลุกคลานมาเรื่อย มีการเปลี่ยนแปลงสมาชิกบ่อยครั้ง เนื่องจากสาเหตุความไม่เข้าใจกัน และไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของ คิดว่าทำงานเพื่อเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ทำงานเพื่อกระทรวงสาธารณสุข เพราะมีการกำหนดงาน กำหนดกิจกรรมให้เป็นไปตามเจ้าหน้าที่รัฐ ต้องการจนกระทั่งกลุ่มมีการพัฒนาทีม ทำกิจกรรม ประชุมปรึกษาหารือ มีการทดลองทำงานแบบลองผิดลองถูกในขบวนการกลุ่ม กลุ่มเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เอง เจ้าหน้าที่รัฐเป็นเพียงที่ปรึกษาด้านวิชาการ องค์กรได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวิชาการ การตลาดทุนทางเศรษฐกิจ มีทุนในการทัศนศึกษาดูงานที่ทางเทศบาลได้จัดสรรให้ทุกปี องค์กรสามารถทำงานโดยอาศัยวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ระบบเครือญาติที่นับถือกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือ เป็นการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือ ดูแลสุขภาพของญาติพี่น้องบ้านใกล้เรือนเคียง เป็นสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัยขั้นพื้นฐาน ซึ่งผลลัพธ์นั้นทำให้ชุมชนมีสุขภาพดี การดูแลทางด้านจิตใจให้กันและกัน เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น การร่วมตรวจเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงกับกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น

กองทุนหมู่บ้านหนองยาง มีวัตถุประสงค์ต้องการให้สมาชิกรู้จักการออมเงิน เป้าหมายเป็นกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ที่เข้มแข็งสามารถสนองต่อความต้องการแก่ผู้มาใช้บริการได้ สะดวก รวดเร็วและประทับใจ

ประวัติความเป็นมา กองทุนหมู่บ้านหนองยางตั้งอยู่ ศาลา 5 ชั้นวา ตำบลซำราก อำเภอมือง จังหวัดตราด ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล 1,000,000 บาท ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2544 ครั้งที่ 2 ได้รับเงินค่าบริหารจัดการเดือน 3 ดาว 100,000 บาท เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ครั้งที่ 3 ได้รับเงินค่าบริหารจัดการเดือน 3 ดาว 200,000 บาท เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ครั้งที่ 4 ได้รับเงินจัดสรร 1,000,000 บาท เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2555 มีกองทุนบัญชีที่ 1 มีเงินจัดสรร 2,300,000 บาท บัญชีรายได้ บัญชีที่ 2 ดอกเบี้ยกองทุน 17,097 บาท บัญชีการเงิน (โครงการการฝากวันละนิดบ้านหนองยาง) มีสมาชิกจำนวน 69 ราย เป็นเงินจำนวน 551,200 บาท สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมี 148 ราย เงินหุ้น 250,700 บาท รับสมัครสมาชิกแรกเกิดจนถึง 60 ปี สมาชิกฝากเงินสงเคราะห์โครงการทรัพย์มั่นคง มีจำนวน 114 ราย จำนวนเงินฝาก ณ ปัจจุบัน 583,500 บาท ธนาคารออมสิน

สาขาตราดสนับสนุนและพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนกองทุนบ้านหนองยางและเปิดทำการแล้ว โดยมีธนาคารออมสินสาขาตราดเป็นพี่เลี้ยงที่ปรึกษา ส่วนสถานที่ทำการได้รับการสนับสนุนจาก นายผิน ว่องไว นางทรัพย์ ว่องไว สมาชิกได้มีการออมและสมาชิกที่ติดหนี้ในระบบ ไม่ต้องเป็นหนี้ในระบบอีก สถาบันคอยดูแลช่วยเหลือเกื้อกูล กองทุนหมู่บ้านที่พัฒนาทำให้สร้างความเป็นผู้นำ สถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ต้นแบบให้สถาบันการเงินชุมชนอื่นมาศึกษาดูงาน เพื่อนำไปเป็นแบบอย่าง เป็นศูนย์รวมศึกษาดูงานของกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชน สร้างเครือข่ายพันธมิตรกองทุนหมู่บ้านและชุมชนทั่วประเทศ การให้บริการแก่สมาชิกและผู้มาใช้บริการ สะดวกรวดเร็วและประทับใจ ชุมชนมีการวางแผนในการบริหารจัดการสถาบันการเงินกองทุนหมู่บ้าน หนองยาง อย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน รวดเร็ว โปร่งใส ใส่ใจการให้บริการ สมาชิกสามารถตรวจสอบ การปฏิบัติงานได้ มีทักษะการพัฒนาการด้านการให้บริการข้อมูลข่าวสาร ด้านเทคโนโลยี มีความ คาดหวังในอนาคต กองทุนหมู่บ้านหนองยางสถาบันการเงินชุมชนจะเป็นสถาบันการเงินที่เข้มแข็ง มั่นคง ผู้มาใช้บริการชื่นชมต่อการให้บริการ เป็นแหล่งเงินทุนที่มีดอกเบี้ยต่ำ ชุมชนไม่ต้องพึ่งพา เงินนอกระบบ การบริหารจัดการโดยคนในชุมชน สามารถตรวจสอบได้

ด้านการให้บริการ ประเภทเงินฝาก มีฝากบัญชีออมทรัพย์ อัตราดอกเบี้ย 1% ต่อปี ฝากบัญชีประจำ 1 ปี อัตราดอกเบี้ย 3% ต่อปี ฝากบัญชีประจำ 2 ปี อัตราดอกเบี้ย 4% ต่อปี และฝากบัญชี ประจำ 3 ปี อัตราดอกเบี้ย 5% ต่อปี ส่วนประเภทเงินกู้ มีการปล่อยสินเชื่อทั่วไป อัตราดอกเบี้ย 1% ต่อเดือนสมาชิกกำหนดการส่งคืนเงินกู้เป็นรายเดือน ด้านการให้บริการสินเชื่อ มีสินเชื่อเพื่อการลงทุน ค้าขาย (แปลงสินทรัพย์เป็นทุน) สินเชื่อโครงการบ้านและที่ดิน สินเชื่อในระบบ สินเชื่อการเกษตร ซึ่งสิทธิที่สมาชิกได้รับสวัสดิการ สมาชิกป่วยนอนโรงพยาบาลคืนละ 350 บาท จำนวน 5 คืน/ปี สมาชิก คลอดบุตร รับขวัญคุณแม่และลูก คนละ 500 บาท/ครั้ง สมาชิกเสียชีวิตจ่าย 4,000 บาท ผู้สูงอายุ 65 ปี ขึ้นไป รับเบี้ยยังชีพ คนละ 300 บาท/ปี

กลุ่มหมู่บ้านหนองยาง เป็นการรวมตัวเพื่อของเกษตรกรที่ต้องการลดต้นทุนในการ ทำการเกษตร โดยการร่วมทุนกันและจัดซื้อปุ๋ยในปริมาณมาก ๆ ซึ่งจะได้ในราคาถูกลงมาใช้ในกลุ่มพร้อม ทั้งเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านการเกษตร เป็นการรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือในการดูแลสวัสดิการ ให้กันและกัน สร้างอำนาจในการต่อรองราคา ร่วมกันเพื่อซื้อปุ๋ยในจำนวนมาก ๆ ทำให้ลดต้นทุน ในรูปแบบคล้ายกับสหกรณ์ จึงทำให้สมาชิกในกลุ่มมีต้นทุนที่ลดลง สามารถที่จะเอาปุ๋ยไปแล้ว ผ่อนชำระเป็นรายเดือนได้

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงทุนสถาบันของชาวบ้านที่ทำในสิ่งที่เป็คุณค่าที่มีอยู่ ในชุมชนบ้านหนองยาง การรวมตัวเป็นกลุ่มและองค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการล้วนแต่ เป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อชุมชน และสร้างพลังรวมทั้งอำนาจในการต่อรองทั้งภายในและภายนอก

ชุมชนหมู่บ้าน พัฒนาการของแต่ละกลุ่มอาจแตกต่างกันซ้ำบ้างเร็วบ้าง ทุกอย่างเป็นบทเรียน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน การลองผิดลองถูก สัมผัสประสบการณ์ จนทำให้กลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่เกิดความมั่นคง และเข้มแข็งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของหมู่บ้านหนองยาง

การรวมกลุ่มในหมู่บ้านหนองยาง เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้าน โดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งด้านอาชีพ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี ซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้การรวมตัวกันของกลุ่มที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเอง

ความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน กองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

สถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง เป็นหนึ่งในการของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น โดยจะเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนและการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน โดยให้ทุกคนได้รับหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายประเภทอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการประกอบอาชีพสร้างรายได้และการดำรงชีวิตให้มีความมั่นคง โดยการสร้างโอกาสให้เข้าถึงแหล่งทุนเพื่อประกอบอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง สถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นอีกสถาบันการเงินชุมชนหนึ่งที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาลที่ให้โอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง โดยทำหน้าที่เปิดให้บริการธุรกรรมทางการเงินขั้นพื้นฐาน เช่น รับฝากเงินถอนเงินกู้ยืมเงิน ซึ่งธุรกรรมเหล่านี้อยู่ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นตัวแทนหรือทำธุรกรรมทางการเงินแทนสถาบันการเงินที่สนับสนุน

สถาบันการเงินชุมชน เกิดจากกองทุนหมู่บ้าน ก่อตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2544 มีจำนวนสมาชิกครั้งแรกจำนวน 318 คน โดยมีคณะกรรมการจำนวน 15 คนและมีมติที่ประชุมให้เหลือ 11 คน จนถึงปัจจุบันและในปี พ.ศ. 2548 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ในการประกวดในระดับอำเภอและได้รับรางวัล 3A และได้รับการเพิ่มทุนจำนวนสมาชิก 100,000 บาท เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 และต่อมากองทุนได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 545 คนต่อมาได้มีการประเมินความพร้อมและจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยางในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2557 และได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ในการประกวดสถาบันการเงินกองทุนหมู่บ้านดีเด่นระดับภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2557 และได้ดำเนินกิจการที่เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน โดยได้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชนจากกำไรที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ดีซึ่งความสัมพันธ์

ของทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยางกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้าน ผู้วิจัยจะอธิบายความสัมพันธ์จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง โดยแบ่งออกเป็น 2 ประการ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การใช้ทุนทางสังคมภายใต้การบริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า ทุนทางสังคมก่อนที่จะเกิดขึ้นในการบริหารจัดการของสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด คือเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ซึ่งผู้นำกลุ่มและกรรมการตลอดจนสมาชิกของเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้าน ก่อให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมของสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ทั้งก่อนและหลังก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากการประชุมกันไม่บ่อยนัก และในบางครั้งจะมีเรื่องด่วนให้ต้องตัดสินใจ จึงเป็นสาเหตุให้มีความเห็นร่วมกันที่จะต้องคัดเลือกตัวแทนสมาชิกเพื่อเป็นคณะกรรมการ ซึ่งอาศัยคณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้านหนองยางเป็นหลักในการขับเคลื่อนงานของสถาบัน ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน

ผู้นำที่ได้รับการเลือกจะเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร มีความซื่อสัตย์ เสียสละ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เป็นผู้มีภูมิรู้ ภูมิฐาน ภูมิปัญญา เป็นผู้มีความพร้อมทั้งในเรื่องครอบครัวและเรื่องส่วนตัว มีความรู้ มีความน่าเชื่อถือ ไว้วางใจได้ เป็นผู้นำที่สร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีและมีคุณภาพ ก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวในชุมชน มีความคุ้นเคยและรู้จักเป็นอย่างดี ดังคำให้สัมภาษณ์ที่สำคัญว่า “คนในชุมชนนี้สนิทกัน อยู่กันอย่างญาติมิตร มีอะไรมักคุยกัน เพราะทุกคนเป็นคนในชุมชน คณะกรรมการ ก็ใช้การเลือกกันเอง อาศัยความเสียสละ จิตอาสา ไม่มีการบังคับใจกัน กรรมการมีประสบการณ์จากการสั่งสมจากการทำงาน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน หน่วยงานราชการต่าง ๆ เข้ามาให้ความรู้มากมาย เราอาศัยความขยัน จิตอาสาผ่านการทำงานกองทุนหมู่บ้านจนทำให้เราประสบความสำเร็จในการพัฒนากองทุนหมู่บ้านสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชน เราแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันหมู่บ้าน ใครมีหน้าที่อะไรก็ทำกัน แบ่ง ๆ กันทำ” (วันเพ็ญ ตั้งเกษม.สัมภาษณ์. 2557)

ทุนทางสังคมส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนเพื่อที่จะทำงานของกองทุนหมู่บ้านให้ผ่านการประเมินตัวชี้วัด เสียสละเวลาในการทำงานส่วนตัว ทำสวน ทำนา ทำไร่ ไปดูงานในสถานที่ต่าง ๆ ร่วมอบรมระบบคอมพิวเตอร์ ระบบบัญชีที่เหมาะสมกับการขยายตัวของการทำงานธุรกรรมทางการเงินของสถาบันการเงิน การประสานงาน การติดตามข่าวสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการประชาสัมพันธ์ ซึ่งชาวบ้านหนองยาง แคนนำ ต่างให้ความสำคัญและมีความยินดีที่จะช่วยเหลือ ช่วยทำอย่างสุดกำลังความสามารถ ดังคำให้สัมภาษณ์ที่สำคัญว่า “คนใน

หมู่บ้านหนองยางจะต้องมีงานสงกรานต์เป็นประจำทุกปี ไม่ว่าจะมีคนมางานมากน้อยแค่ไหน เราทำ สืบต่อกันมา เกิดมาก็มีงานสงกรานต์แล้ว สถาบันการเงินชุมชนเช่นกัน เป็นของคนในชุมชน เราทำ อะไร ได้ก็ช่วยกันทำ เพราะเป็นสมบัติของคนหนองยาง และเป็นสิ่งที่จะเซ็ดหน้าชูตาให้กับคนหนองยาง ด้วยและมีประโยชน์กับเรา” (พิชิต บุญชู. สัมภาษณ์. 2557) สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายประยุทธ ดิ่งเกษม ที่ว่า “ผมก็ช่วยทำ มันเป็นของทุกคน เราเป็นพี่น้อง ญาติ ๆ กันช่วยกันทำในชุมชน ใครทำอะไรได้ ก็ทำ เด็ก ๆ ที่เก่งคอมก็ช่วยทำบัญชี ทำคอม ผมนบริหารและประสานงานน้อง ๆ ช่วยกันได้ดี ชุมชน ให้ความร่วมมือ จึงทำให้ธนาคารของเราเกิดขึ้น และมีทุกวันนี้” (ประยุทธ ดิ่งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

การให้ความร่วมมือในการเป็นคณะกรรมการสถาบันการเงินของทั้งสมาชิกและผู้ นำ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้านมีผลต่อการขับเคลื่อนทุนทางสังคมให้ดำเนินไปอย่าง รวดเร็วและมีพลัง ทั้งนี้กลุ่มคณะกรรมการ ตลอดจนสมาชิกที่ส่งผ่านจากกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และกองทุนหมู่บ้านที่เกิดขึ้นล้วนแต่ต้องสมัครใจเข้ามารับหน้าที่ต่าง ๆ เนื่องจากกลุ่มคณะกรรมการ ต่าง ๆ ไม่มีงบประมาณสนับสนุนค่าตอบแทน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่เป็นคนในชุมชนที่รู้จักกัน เป็นอย่างดีและคนในชุมชนให้ความนับถือ อันเกิดขึ้นได้จากพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และการคิดถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม มีการประสานการทำงานกันเป็นอย่างดี

ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในระบบเพื่อนบ้านของคนในสังคม ความเห็นอกเห็นใจ เอาใจใส่ต่อส่วนรวม รวมไปถึงการมีผู้นำที่เข้มแข็งนั้น ล้วนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ทำให้คน ในชุมชนยอมมองเห็นประโยชน์ที่สำคัญของการมีสถาบันการเงินชุมชน เมื่อมีการประชุมก็มีการ ให้ความสำคัญ เข้าร่วมประชุม และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่ข้อสรุป ในการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนและหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ดังที่ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “มีประชุม ก็ไปที่ศาลา 5 ชั้นเขาให้ทำไรก็ทำ ชุมชนเราจะได้ก้าวหน้า กรรมการ ผู้นำ ชาวบ้านที่ว่างก็มาประชุม ช่วยเหลืองานกัน เวลาประชุมก็พูดคุยกันแบบพี่น้อง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นำไปสู่ ข้อสรุปในการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน” (สกวาใจ แสนใจยะเลิศ. สัมภาษณ์. 2557)

ทุนทางวัฒนธรรมที่สะสมมา เช่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนในเรื่องของการ ทำบุญ การร่วมจัดงานในวันสงกรานต์ ต่างทำให้เกิดความรักความผูกพันกันทำให้ชุมชนมีความ สามัคคีในชุมชนมีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ร่วมกันเป็นอย่างดี นำไปสู่ทุนที่เกื้อหนุน สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาต่อยอดกองทุนหมู่บ้านสู่สถาบันการเงินชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทุนมนุษย์มีความสำคัญเช่นกัน หมู่บ้านหนองยางนอกจากจะมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์แล้วสิ่งหนึ่ง ที่มีไม่น้อยไปกว่ากันคือ ทุนมนุษย์ที่ได้สั่งสมประสบการณ์การทำงานจนทำให้เกิดความเชี่ยวชาญ ชำนาญงาน ในการเป็นทุนที่มีความสำคัญเช่นกัน ได้แก่ คณะกรรมการในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนที่มี

ความสามารถและประสบการณ์ทั้งความรู้ ทักษะในด้านต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันไป จนทำให้เกิดการประสานพลังความรู้ความสามารถตอบสนองงานของสถาบันการเงินชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนทุนทางการเมืองการปกครอง คือ ผู้นำชุมชน มีการปกครองที่เป็นเอกภาพ ผู้นำได้รับความไว้วางใจ สามารถนำนโยบายสู่การปฏิบัติได้ดั่งนั้น ส่งผลให้การเมืองการปกครองมีเสถียรภาพต่อการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชนเช่นกัน ที่เป็นทางการทำให้สถาบันการเงินชุมชนพัฒนาต่อ ยอดงานได้เป็นอย่างดี ดังคำให้สัมภาษณ์ที่สำคัญว่า “ผู้นำของเรามีความเสียสละ มีความรู้ ความพร้อม และที่สำคัญใจ เราจึงได้คนที่ดี ซึ่งการได้ผู้นำที่ดี ทำให้สถาบันการเงินของเรามีความก้าวหน้า เราจึงไว้วางใจคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการหมู่บ้าน ต่างก็มาช่วยกันทำงานเพื่อสถาบันการเงินชุมชนของเรา” (สกว.ใจ แสนใจยะเลิศ. สัมภาษณ์. 2557)

สอดคล้องกับ บันเทิง มุสิกรัตน์ ที่ว่า “ในฐานะของสมาชิกสภาในเขตนี้ ผู้นำมีส่วนในการผลักดันให้เกิดสถาบันการเงินชุมชน อีกส่วนหนึ่งคือความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านที่พัฒนาคนที่มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งนำมาใช้ในงานสถาบันการเงินชุมชนเป็นอย่างดี ทั้งการทำบัญชี การปล่อยกู้ที่เขามีประสบการณ์ จึงทำให้เกิดความเข้มแข็งของสถาบันการเงินและมีทุกวันนี้” (บรรเทิง มุสิกรัตน์. สัมภาษณ์. 2557) และสอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของ วันเพ็ญ ดิ่งเกษม ที่ว่า “การที่เรามีส่วนร่วมไม่ร่วมมือในการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น วันสงกรานต์ที่หมู่บ้านเราทำเป็นประจำ การช่วยเหลืองานบุญงานศพต่าง ๆ ชุมชนเราจึงเกิดความรัก ความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชุมชน ผู้นำจึงมีความสัมพันธ์ที่ดี การทำงานจึงราบรื่นเพราะเราทำงานอย่างไว้วางใจกัน เกื้อกูลกัน” (วันเพ็ญ ดิ่งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

2. การมีความไว้วางใจต่อคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนในการบริหารการเงิน

หลังจากการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง มีคณะกรรมการที่มาจากรือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน ได้ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน พบว่าคนในชุมชนมีความไว้วางใจต่อคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนเป็นอย่างดี การที่คณะกรรมการเป็นผู้มีประสบการณ์ มีความสามารถและถูกสั่งสมความไว้วางใจจากการที่คนในชุมชนเห็นเป็นที่ประจักษ์ในผลงานที่ผ่านมา ทำให้ไม่เป็นการยากที่คนในชุมชนจะตัดสินใจในการนำเงินมาฝากกับสถาบันการเงินชุมชนเพิ่มมากขึ้นอย่างเท่าตัว จนทำให้เกิดการให้อำนาจ ความไว้วางใจกับคณะกรรมการสถาบันการเงินดำเนินการบางอย่างแทนตนเอง ดังที่ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่ “คณะกรรมการเป็นกลุ่มที่เราเลือกกันเอง เป็นคนที่เรารู้จัก ซื่อสัตย์ โปร่งใส เรามีอะไรก็คุยกันกับเขา เงินที่มาฝากก็คิดว่าเขาคงรักษาเงินเราไว้ได้ ดอกก็ดี การนำไปกู้ก็ให้กับคนที่จำเป็น จึงมอบอำนาจให้

คณะกรรมการในการตัดสินใจปล่อยกู้” (สงกรานต์ สีเสน. สัมภาษณ์. 2557) สอดคล้องกับคำที่ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “คณะกรรมการสถาบันเป็นคนที่เรารู้จัก ผ่านการทำงานมาด้วยกัน รู้ทุกแง่มุมกันและกัน ใครเป็นใจ เราจึงมั่นใจว่าการฝากเงิน การที่จะกู้ใคร คณะกรรมการได้กลั่นกรองเป็นอย่างดี เรามีทุกวันนี้ได้ก็เพราะคณะกรรมการ เราจึงเชื่อมั่นไว้ใจในตัวคณะกรรมการ ผู้นำที่ทำหน้าที่ของสถาบันการเงิน เรากู้เงินเขาก็ช่วยเหลือ หากคนมาค้า เวลาเราต้องค้าเราก็สนิทใจที่จะค้าประกันคนอื่น” (อุบล เรื่องขณะ. สัมภาษณ์. 2557)

คณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนล้วนเป็นคนที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ จึงไว้ใจที่จะตัดสินใจนำเงินมาฝาก โดยเชื่อว่าคณะกรรมการได้กระทำเป็นสิ่งที่ดีและเหมาะสม ความยืดหยุ่นในการดำเนินการใด ๆ ในการดูแลทั้งลูกหนี้ และดูแลให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตรงเวลา การประนีประนอม ส่งผลต่อความเชื่อมั่น ความไว้เนื้อเชื่อใจและความรู้สึกผูกพันต่อกัน ช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

บรรยากาศที่เป็นกันเองในการประชุมและขับเคลื่อนการพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน การประชุมสมาชิกสถาบันการเงินชุมชน เป็นการประชุมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น หรือโต้แย้งกันในประเด็นต่าง ๆ อย่างอิสระ โดยไม่เกรงกลัวต่ออิทธิพลใด ๆ อาจมีความเห็นที่แตกต่างกันบ้าง แต่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปได้ทุกเรื่อง โดยมีผู้นำและคณะกรรมการสถาบันการเงินเป็นผู้ประสาน ประนีประนอม ซึ่งส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของสถาบันการเงินชุมชน กองทุนหมู่บ้านหนองยางตั้งคำที่ว่า “การประชุมเป็นการประชุมที่เป็นกันเอง เราสามารถคุยกัน แสดงความเห็นได้ทุกเรื่อง มีอะไรตรงไหนไม่เข้าใจก็ถามได้ คณะกรรมการเขาก็ให้คำตอบเรา เราจึงเห็นที่เราไว้ใจเขาได้ทุกเรื่อง เพราะพวกเขาเป็นคนที่เสียสละทำงานให้กับหมู่บ้านเรา”(ถวัลย์ มุสิกรัตน์. สัมภาษณ์. 2557) สอดคล้องกับ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “คนที่มาประชุมส่วนใหญ่จะมาเพราะมาฟัง เขามากกว่า เพราะเราเชื่อว่าเขาทำดีแล้ว และมีประสบการณ์จากการทำหน้าที่มาโดยตลอด การที่สถาบันให้เรานำเงินมาฝากได้ดอกเบี้ยสูง ไม่ต้องไปตั้งเงินในเมือง เป็นสิ่งที่ดี เงินก็หมุนเวียนให้กู้ทำมาหากินของคนในชุมชน เราจึงคิดว่าไม่เสี่ยงที่เงินจะหายไปเพราะผู้นำดี คณะกรรมการเยี่ยม ซึ่งเขาทำดีมาตลอด ไม่มีประวัติเสีย” (ปริดาพร แสนใจยะเลิศ. สัมภาษณ์. 2557)

นอกจากนี้การที่ชุมชนมีสถาบันการเงินชุมชน ชุมชนจึงเกิดความไว้วางใจกัน คนในชุมชนต้องกู้เงิน ชำระเงิน และผลัดกันทำหน้าที่ค้าประกัน ทำให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ การเชื่อมั่นเพิ่มมากขึ้น ดังที่ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “การมีสถาบันการเงินชุมชนทำให้เราค้าประกันเงินกู้กันไปมา ทำให้เรามีความเชื่อถือกันไว้วางใจ เชื่อมั่นกันคนในชุมชน” (สมใจ ชำปภู. สัมภาษณ์. 2557) สอดคล้องกับ ผู้สูงอายุตำบล กล่าวว่า “การค้าประกันเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับเรา เพราะก่อนมีสถาบันการเงินชุมชน เราก็ค้ากันไปมา ซึ่งไม่เคยมีปัญหา เพราะกรรมการเขาบริหารดี ปล่อยกู้อย่างมีระบบ

มีหลักเกณฑ์ จนไม่มีข้อใด ๆ ที่เราจะพุ่งข้อหมองใจกัน”(ประมวล อภิบาลศรี. สัมภาษณ์. 2557) และสอดคล้องกับ ผู้สูงอายุในตำบล กล่าวว่า “การที่เราหาคนมาค้าประกันไม่ใช่เรื่องยาก เพราะเขาเต็มใจทำให้เรา เพราะเราไม่เคยทำอะไรเสียหาย อาจมีการผิคนัดชำระบ้างแต่เราก็มีเหตุผล และสร้างความมั่นใจให้เขา ว่าเราไม่หนีหนี เพราะเราหนีไม่ได้ เราเป็นคนในชุมชนนี้ ต้องอยู่ที่นี้ กรรมการจะช่วยเหลือเราเสมอ จนทำให้เรามีความไว้ใจกัน เชื่อถือและเชื่อมั่นกันละกัน ในชุมชน”(อำนาจ เหลือสมบูรณ์. สัมภาษณ์. 2557)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี